

Bijlage HAVO

2017

tijdvak 1

geschiedenis

Bronnenboekje

Prehistorie en oudheid

bron 1

Rond 126 beschrijft de Romeinse historicus Suetonius in *Over de levens van de keizers* het leven van Julius Caesar. Dit fragment beschrijft het optreden van de Romeinse aristocratische legeraanvoerder en staatsman, nadat hij tussen 58 en 54 voor Christus Gallië heeft onderworpen:

Van de opbrengst van zijn oorlogsbuit begon hij (Caesar) een forum (in Rome) aan te leggen, waarvan de grond alleen al meer dan honderd miljoen sestertiën kostte. Aan het volk beloofde hij een gladiatorenvoorstelling en een banket ter nagedachtenis aan zijn dochter, wat vóór hem nog nooit iemand had gedaan. (...)

De soldij van de legioensoldaten maakte hij (...) tweemaal zo hoog. Koren deelde hij, als er genoeg was, zelfs zonder beperkingen uit, en van tijd tot tijd gaf hij iedere soldaat een slaaf uit de buit ten geschenke.

De middeleeuwen

bron 2

In 911 krijgt de koning van het Frankische rijk, Karel de Eenvoudige, te maken met een inval van de Noorman Rollo. Rollo krijgt van de koning het hertogdom Normandië als leen, op voorwaarde dat hij volgende invallers zal tegenhouden. De gebeurtenissen rond de inval staan beschreven in een kroniek uit de elfde eeuw:

In het jaar van Onze Heer 912 werd Rollo gedoopt in het heilige water in de naam van God door Franco, de aartsbisschop van Rouen. Rollo eerde eerbiedig God en de Heilige Kerk met zijn geschenken. De heidenen die zagen dat hun aanvoerder nu een christen was geworden, lieten hun afgoden in de steek en bekeerden zich en wilden zonder uitzondering worden gedoopt. Intussen organiseerde de (Frankische) hertog Robert een prachtige huwelijksplechtigheid, waarin Rollo volgens de christelijke rituelen huwde met Gisela, de dochter van de koning.

bron 3

Uit het stadsrecht van Dordrecht, 1252:

Indien iemand, van welke juridische status dan ook, gedurende een jaar en een dag – zonder door zijn heer te zijn opgeëist – in rust verblijf heeft gehouden binnen deze vrijheid van Dordrecht, zal ik (graaf Willem II van Holland) hem in het vervolg als vrij van zijn heer beschouwen.

bron 4

Tussen 1482 en 1485 maakt de Italiaanse schilder Ghirlandaio dit schilderij, *De aanbidding van de herders*:

Toelichting:

De afbeelding toont de pasgeboren Jezus in de stal.

De knielende man rechts, die wijst naar het pasgeboren kind, is de schilder Ghirlandaio zelf.

bron 5

Uit het Plakkaat van Verlatinge (1581):

De overige goede inwoners werden gekweld. Niet alleen door de overlast die de in hun huizen ingekwartierde Spaanse soldaten hun vrouwen, kinderen en bezittingen aandeden, maar ook door allerlei belastingen. Die belastingen waren onder meer bedoeld ter financiering van de bouw van nieuwe burchten en vestingen om henzelf te onderdrukken (...).

Wij hebben alle hoop op verzoening opgegeven en zien geen andere uitweg meer. Daarom zeggen we, in overeenstemming met het natuurrecht, ter verdediging van de rechten, privileges en oude gewoonten van onszelf en onze landgenoten, ter handhaving van de vrijheden van ons vaderland, ter bescherming van onze vrouwen, kinderen en nakomelingen, ter voorkoming dat zij in de slavernij van de Spanjaarden raken, de trouw aan de koning van Spanje op. We hebben besloten alle middelen aan te wenden die wij nodig achten om onze rechten, privileges en vrijheden te behouden.

bron 6

In 1572 vallen de troepen van Willem van Oranje Roermond binnen. Hierbij wordt ook een klooster aangevallen. Deze aanval wordt in 1587 door Richard Verstegen beschreven in zijn boek *Theater van ketterse gruweligheden in onze tijd*.

In die uitgave staat deze prent:

bron 7

In 1777 schrijft de Pruisische koning Frederik de Grote over de manier waarop een land moet worden bestuurd:

De koning is de vertegenwoordiger van de staat. Hij en zijn volk vormen samen één lichaam, dat alleen gelukkig kan zijn als de afzonderlijke delen door eensgezindheid bij elkaar worden gehouden. De vorst is voor de samenleving wat het hoofd is voor het lichaam: hij moet voor de hele gemeenschap zien, denken en optreden om haar alle gewenste voordelen te verschaffen. Als men wil dat het koningschap het wint van de republikeinse staatsvorm, dan staat de opdracht van de koning vast: hij moet energiek en eerlijk zijn, en al zijn krachten gebruiken om de taak die hem is opgelegd te vervullen.

Moderne tijd

bron 8

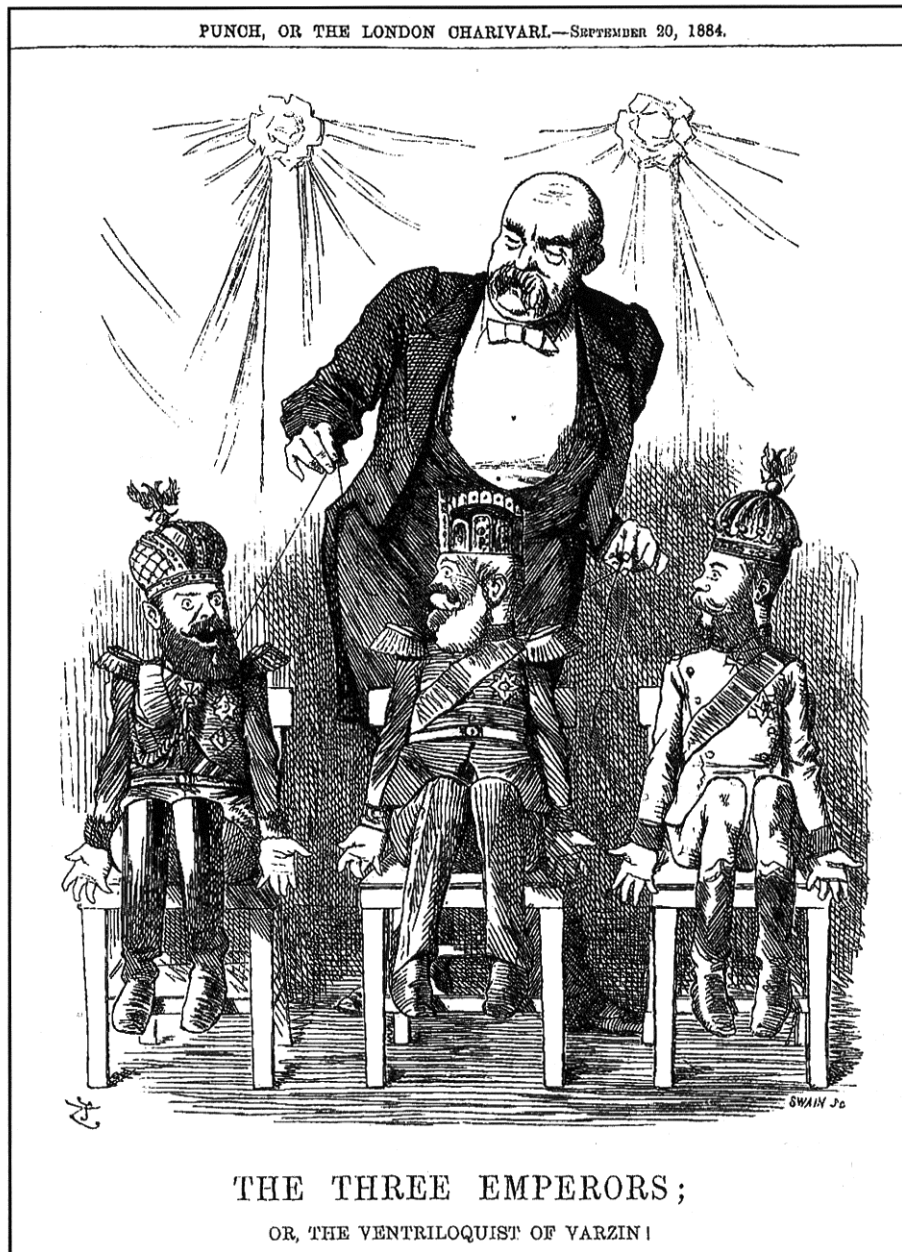
De Engelse textielfabrikant William Radcliffe (1761-1842), beschrijft zijn loopbaan vanaf zijn vroege jeugd in Mellor, in de buurt van Manchester:

Toen ik nog te jong was om te weven, leerde mijn moeder mij het kaarden¹⁾ en spinnen van katoen en het oprollen van vlas en katoenen draden voor mijn vader en broers, die aan het weefgetouw zaten. Daar verdiende ik mijn brood mee, tot mijn vader mij oud genoeg vond om zelf achter een getouw te gaan zitten. Na een paar jaar kon iedere oppassende jongeman voldoende overhouden om zich als fabrikant te vestigen. Er waren maar weinigen, die durf genoeg hadden zich aan een dergelijke onderneming te wagen. Ik was een van de weinigen. Nog vóór ik twintig was, had ik mij op de hoogte gesteld van alle verbeteringen in het verwerken van katoen. En toen ik op mijn 24e trouwde, wist ik voldoende van het vak om met mijn spaarduitjes een eigen bedrijf op te zetten. Vier jaar later had ik een bloeiende zaak met veel arbeiders in dienst. Twaalf jaar later, in 1801, wees onze balans uit, dat we een kapitaalbezit hadden van 11.000 pond. Ik bezat ook nog een landgoed in Mellor, (...) en uit de pacht kreeg ik 350 pond per jaar.

noot 1 Kaarden is het bewerken van ruwe katoen of wol zodat er draden van gesponnen kunnen worden.

bron 9

Een prent van John Tenniel uit het Britse tijdschrift *Punch* van 20 september 1884, naar aanleiding van een overleg tussen de drie keizers van de Driekeizersbond, het verdrag tussen Duitsland, Rusland en Oostenrijk-Hongarije uit 1873:

Ondertitel (in vertaling):

De drie keizers; of de buikspreker van Varzin!

Toelichting:

Op de voorgrond van links naar rechts: de tsaar van Rusland, de keizer van Duitsland en de keizer van Oostenrijk-Hongarije.

Op de achtergrond: Bismarck

In Varzin (Oost-Pruisen) lag het buitenhuis van Bismarck.

bron 10

Een foto van Duitse soldaten die in augustus 1914 naar het front vertrekken:

Toelichting:

Op de wagon staat onder andere: "Van München via Metz naar Parijs" en "Slaapwagen met Münchner HB van de tap" (H(of) B(räu) is een Duits biermerk).

bron 11

Een fragment uit 1917 uit de herinneringen van een Duitse scholier:

Het voedsel werd schaars, de rijen werden langer en al gauw was het een dagelijks ritueel om naar de soepbedeling te gaan. Vooral vlees was bijzonder schaars. (...) Schoolkinderen werden uit de klas gehaald en we moesten huizen binnengaan en daar alles tellen, konijnen bijvoorbeeld en geiten en schapen. Door het tekort aan vlees leek iedereen wel konijnen te houden. En ze haalden hele klassen uit de school weg om de boeren op het veld te helpen. Dat vonden we leuk, maar het betekende wel dat we niet veel les kregen. Alle leraren waren toch weg als soldaat en in het hele land werd het leven er niet makkelijker op.

Destijds dachten veel mensen: "Deze oorlog duurt te lang." Sommigen zeiden dat ook onomwonden. Het algemene gevoel was dat de oorlog te lang duurde en dat Duitsland nog maar weinig kans maakte.

bron 12

Deze bron bestaat uit vier fragmenten:

fragment 1

Zeker, het betrof alleen op het land gestationeerde intercontinentale raketten en raketten in onderzeeërs. Strategische bommenwerpers zouden pas bij latere besprekingen aan de orde komen. (...) Het nieuws over het akkoord verspreidde zich snel en overal op de wereld slaakten de mensen een zucht van verlichting.

fragment 2

Namens mijn landgenoten, die ver weg aan de andere kant van de oceaan wonen, wil ik u vertellen dat ze er trots op zijn dat ze de afgelopen achttien jaar uw geschiedenis hebben mogen delen. Het is uniek in de geschiedenis dat na achttien jaar belegering deze stad nog zo vitaal, nog zo krachtig, en nog zo vol hoop en vastberadenheid is.

fragment 3

Tegen tien uur konden enige honderden demonstranten een viertal agenten van de afzetting van de Prinsengracht bij de Runstraat voorbijkomen. Tegen de achterkant van het Waarheid-gebouw (Felix Meritis), daar waar de persen staan, werden explosieve stoffen gesmeten. Vlammen laaiden op en luide knallen weerklonken. Maar de verdedigers van De Waarheid waren op hun post.

fragment 4

Wij vragen jullie, Sovjetcommunisten, leidende vertegenwoordigers van de Communistische Partij van de Sovjet-Unie, om steun en hulp met alle middelen die jullie ter beschikking staan. Alleen met jullie hulp kan de Socialistische Republiek Tsjechoslowakije worden gered van het dreigende gevaar van een contrarevolutie.

bron 13

Eind jaren 1960, enkele jaren na zijn aftreden als partijleider van de Sovjet-Unie, verschijnen de memoires van Nikita Chroesjtsjov in de Verenigde Staten. Hij schrijft over de Cubacrisis:

Het einde van de Cubacrisis was een mijlpaal in de geschiedenis. Voor het eerst in de geschiedenis beloofden de Amerikanen plechtig dat zij een van de buurlanden niet zouden aanvallen en dat zij zich niet zouden mengen in de binnenlandse aangelegenheden van dat land. Het was een bittere pil voor de Verenigde Staten. (...) Wij zijn waardig opgetreden en hebben de Verenigde Staten gedwongen te demobiliseren en Cuba te erkennen, niet juridisch maar wel feitelijk.

Cuba bestaat nog steeds dankzij het verstandige beleid van de Sovjet-Unie bij het terugdrijven van de Verenigde Staten. Ik ben trots op wat wij gedaan hebben. Terugkijkend op deze episode ben ik trots op mijn volk, op het gevoerde beleid en op de diplomatieke overwinning die wij hebben behaald.

bron 14

Op 4 mei 1968 wordt Alexander Dubček, de leider van de communistische partij van Tsjechoslowakije, door de partijleiding van de Sovjet-Unie naar Moskou geroepen voor overleg. De Nederlandse tekenaar Eppo Doeve maakt hierover deze prent:

Toelichting:

Op de trui van de man links staat CCCP (de afkorting voor Sovjet-Unie) en Brezjnev (Leonid Brezjnev is in 1968 de partijleider van de Sovjet-Unie).

Op de trui van de man rechts staat CSSR (de afkorting voor Tsjechoslowakije) en Dubček.

Beide mannen zijn gekleed als ijshockeyspeler; in de Sovjet-Unie en in Tsjechoslowakije is ijshockey een populaire sport.